

Symposium till Anna Sågvall Heins ära med anledning av hennes pensionering från lärostolen i datorlingvistik, Uppsala universitet, Institutionen för lingvistik och filologi, 5 juni 2008.

Att bygga ett huvudområde för framtiden (MANUS)

Mats Dahllöf

När man ser tillbaka på Annas arbete som professor i Datorlingvistik vid Uppsala universitet, så är det påfallande att hon mycket målmedvetet byggt upp sitt ämne som en helhet där olika delar samverkar: Grundutbildning, forskarutbildning, forskning och externa samarbeten är pusselbitar, som alla krävs för en stark helhet. De olika delarna får stadga och relevans genom sin genom anknytning till andra delar.

En annan sak man kan skönja bakom Annas sätt att bygga upp sitt ämne har varit en målsättning att på olika sätt engagera många människor i verksamheten. Anna har på ett tydligt vis exemplifierat begrepp som entreprenörskap och nätverksbyggande i sin strävan att pussla ihop en livskraftig Datorlingvistik.

En av Annas första prioriteringar som professor var att bygga upp en tydligt profilerad grundutbildning. Datorlingvistikämnet passar med sin tvärvetenskapliga prägel på ett naturligt sätt för programformen. 1994 drogs Språkteknologiprogrammet igång.

Datorlingvistik var ämnesrubriceringen på lärostolen och på de andra läraranställningarna. Datorlingvistik har också varit examensämnet. Tanken har varit att Datorlingvistik är det teoretiska ämnet, och Språkteknologi tillämpningsområdet. Efter utbildningarnas bolognifiering har Språkteknologi valts som rubrik på huvudområdet. Detta avspeglar i hög grad att tillämpningarna har fått en mer central placering inom ämnesområdet. Språkteknologin är mer direkt inriktad på tillämpningar.

Språkteknologiprogrammet var från början, och t.o.m. antagningen hösten 2006, en fyraårig magisterutbildning. En bärande pedagogisk tanke bakom programmet har hela tiden varit att utbilda språkteknologer som yrkesutövare med praktiska färdigheter. Lars Borin var under de första åren samordnare för programmet. Anna undervisade på flera kurser, särskilt på dem som tog upp tillämpningar som språkgranskning och maskinöversättning.

Språkteknologiprogrammet lyckades i början mycket framgångsrikt rekrytera

studenter. Och retentionen (andelen studenter som stannar kvar på utbildningen) var mycket hög. Volymmässigt kulminerade Språkteknologiprogrammet hösten 2000, då vi antog fler än 40 studenter. Det visade sig, dessvärre, att studenternas efterfrågan på utbildning är lika rörlig som aktiekurserna, och språkteknologin förlorade, precis som alla andra IT-utbildningar, studenter på ett dramatiskt sätt efter det att IT-bubblan sprack, i början av detta decennium. Idag kan vi hoppas på ungefär lika stora studentvolymmer som under Språkteknologiprogrammets första år.

Nästa del i stärkandet av ämnet som Anna valde att rikta sin uppmärksamhet mot var forskarutbildningen. Hon var med i arbetet för att etablera en nationell forskarskola i språkteknologi (GSLT). Datorlingvistiken i Uppsala och forskarskolan har haft ett omfattande utbyte av varandra. Det nationella samarbetet har vitaliserat forskarutbildningen genom att lärare och forskare inom ämnesområdet kunnat samarbeta kring forskarkurser och handledning. Det har också spelat stor roll genom att finansiera doktorander. Datorlingvistiken i Uppsala har nu ett halvdussin doktorander.

Jag tror att samarbete av detta slag också är nyckeln till nästa stora utmaning för språkteknologin, nämligen uppbyggnaden av den avancerade nivå som Bologna-processen föreskriver, ja, alltså en masterutbildning. De nätverk för utbildningssamarbeten som Anna varit en knutpunkt i kommer säkert att vara av stort värde även i det arbetet. Precis för de flesta andra humanistiska ämnen, måste man nog hålla tungan rätt i mun för att få till en masternivå som löser de besvärliga ekvationerna rörande ekonomi och kvalitet.

Man kan se att datorlingvistiken i Uppsala följt en utveckling som liknar den som ämnet gjort på den internationella arenan. I början handlade arbetet mycket om handkodade grammatiker och andra mänskliga kunskapsbaser. Under senare år har tyngdpunkten förskjutits mot forskning som bygger på stora empiriska material och maskininlärning. Anna har särskilt framhållit de möjligheter till bredare tvärspråkligt forskningssamarbete som öppnas utifrån detta perspektiv. I universitetets stora självutvärdering 2007, Kvalitet och förnyelse, fick ämnet datorlingvistik högsta betyg. Rapporten lyfte särskilt fram att datorlingvistiken kan utgöra en gemensam grund för en forskningsmiljö som behandlar många olika typer av språk och material.

Anna har varit dekanus för språkvetenskapliga fakulteten sedan 2002. Även i den rollen har Anna arbetat utifrån ett långsiktigt strategiskt perspektiv. De språkvetenskapliga ämnena har under detta decennium mött stora utmaningar. Staten ställer nya krav på kvalitetsredovisning. Anslagssystemen har haft besvärliga konsekvenser i tider av vikande studentunderlag. Och Bologna-processen har inneburit

omfattande förändringar av verksamheten. Jag tror dock att de krav uppdragsgivare och omgivande samhälle ställer ofta varit i samklang med Annas egna värderingar. Det mest påtagliga utfallet av fakultetens förändringsprocesser är säkert den förändring av institutionsstrukturen som genomfördes fr.o.m. 2003. Många av Annas ledstjärnor lyser igenom i de strategidokument som fakultetsnämnden antagit under de senaste åren. Grundutbildningen är basen för våra ämnen. Kvaliteten där måste befästas genom reglerad lärartäthet. Utbildningarna måste göras attraktiva genom att ha en yrkesmässig relevans. Huvudområdena måste ha en lärarmässig stabilitet och samarbetet mellan de olika språkvetenskapliga ämnena måste stärkas. Anna har särskilt sett solida empiriska metoder, understödda av språkteknologiska hjälpmedel, som en nyckel till förnyelse och samarbete över ämnesgränserna inom fakulteten.

Om man läser baksidestexten på Annas avhandling, så är "useful tool" en av de fraser man lägger märke till. Det har alltid legat Anna varmt om hjärtat att bedriva en språkvetenskap som kan användas till något. Hon har velat bygga system som äveb kan vara till konkret nytta i verksamheter utanför universitetet. Annas utåtriktade syn på universitetsverksamheten har också visat sig i hennes intresse för studenterna. Hon har gärna deltagit i undervisningen och alltid tagit studenternas synpunkter på allvar. Studenterna har också alltid uppskattat att möta Anna som lärare. Det är lätt med dagens anslagssystem, att se på studenter som intäktskällor i form av håsar och håpar, men ännu viktigare är det att komma ihåg att det är grundutbildningen som förser ämnen med engagemang och begåvning inför framtiden.

Jag hade själv Anna som lärare en gång i tiden och utan henne hade min egen karriär sett annorlunda ut. Jag är tacksam över att arbeta som datorlingvist vid Uppsala universitet. Det är en förmån att få arbeta med så intressanta och meningsfulla saker.

Anna går i pension som en universitetsmänniska med en profil som på ett påtagligt sätt är i fas med tiden. Språkteknologi är ett huvudområde vid Uppsala universitet tack vare Annas insatser. Och det fungerar som en vital helhet, som ger oss goda förutsättningar att utvecklas i samklang med omvärldens önskemål och forskningens resultat.